

ÜÇÜNCÜ KUŞAK ÜNİVERSİTELERE NEDEN GELİNDİ?

Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER
İşletme Fakültesi Dekanı

Sosyal kurumların, toplumsal dönüşümle eşyönlü olarak sürekli değişmesi olağandır. Hiçbir kurum bu sürecin dışında kalmaz. Gerçi bazı kurumlar toplumu kısmen muhafaza etmek üzere kurgulanmıştır. (Hukuk, Din, Kolluk, vb) Ama anları değişimden paylarını almamaları mümkün değildir. Özellikle de eğitim, değişim süreciyle daha yakın ilişkiindedir. Eğitimin bir yandan toplumun değişen taleplerine uygun hizmet sunmak, diğer yandan, toplumu geliştirmek ve değiştirmek gibi bir çabası vardır. Eğitim kurumları farklı toplumlarda farklı biçimlerde karşımıza çıksa bile eğitim kademelerinin görevleri aşağı yukarı standartlaşmıştır. İlköğretim temel yaşam becerilerini ve ulusal değerleri kazandırır. Ortaöğretim hayata ve yükseköğretime hazırlar. Yükseköğretim ağırlıklı olarak evrensel bilgilerle uzmanlık ve meslek kazandırır.

Tarihi ve toplumsal birer kurum ve özel amaçlı birer örgütlenme birimi olan üniversiteler, ait oldukları ve belli bir üretim biçiminin şekillendirdiği toplumsal formasyonların gelişim süreci dışında anlaşılamazlar. Bu demektir ki toplumsal formasyonlar, üniversitelerin ortaya çıktıkları zaman diliminden itibaren nasıl kapitalist üretim biçimine evrilmişlerse, üniversiteler de buna paralel bir süreç içinde gelişmişlerdir. (Timur, 2000,15)

Nedir Bu Üçüncü Kuşak Üniversite?

Son otuz yılın yükseköğretimle ilgili çalışmaları incelenecek olursa, en sık kullanılan anahtar sözcükler olarak şunlara rastlanır. Küreselleşme, Rekabet, Yaratıcılık, Proje, Verimlilik, Sanayi ile İlişki, Hesap Verebilirlik... vb. (Eve, 2010) Bu sözcükler önemli ölçüde yeni yönetim anlayışının da favorileridir. Çünkü aşağıda söz edileceği gibi bütün bu gelişmeler küreselleşmeden sonraki “Yeni Dünya” düzeniyle ilgilidir.

Önce Üçüncü Kuşak Üniversite’yi tipik özellikleriyle tanımlayacak olursak şu karakteristik özellikler sıralanabilir: Araştırmaya Öncelik, Disiplinlerüstü Etkinlik, Uluslararası Rekabet, Yaratıcılık ve Tasarımın Teşviki, Kosmopolit Örgütlenme,

Endüstri ile İşbirliği, (Wissema, 2009,41 vd.) Ortaçağ Üniversitelerine Birinci Kuşak, Humbolt Üniversite Modeli'ne İkinci Kuşak Üniversite dersek, Dünyayı Üçüncü Kuşak Üniversite'ye getiren faktörler şöyle sıralanabilir:

- 1-Öğrenci sayısındaki artış ve buna bağlı olarak eğitim/öğretimdeki nitelik kaybı
- 2-Küreselleşme ve (ekonomik-sosyal-kültürel) sonuçları
- 3- Disiplinlerarası çalışma prensiplerini benimseme
- 4- Araştırmaların önem kazanması ve olağanüstü maliyet artışları
- 5- Ekonominin ve kazancın öne çıkması
- 6- Endüstri ile zorunlu işbirliği ve kurumsal dışı açılma (Açık sistem olarak çalışma)
- 7- Olağanı tekrar etmek yerine girişimciliğin ve yaratıcılığın önem kazanması
- 8- Profesyonel yönetimin benimsenmesi (Wissema,2009,21-29)

Yukarıda anılan değişiklikler son otuz yılın ürünüdürler. Klasik anlamda işlevleri, “gerçeği araştırmak ve yaymak” olarak ele alınan, ancak bugün araştırmalar yoluyla bilgi üretme, eğitim-öğretim ve diğer etkinliklerle ürettiği bilgiyi yayma işlevlerinin yanı sıra, toplumun her kesimini “özellikle unutulmuş kesimlerini” kavrama onların sorunlarını ifade etme, beklentilerine yanıt verme, teknolojik ilerlemelerin sanayiye uygulanmasını sağlayarak gelişmede motor görevi üstlenme, küresel pazarlarda işe yarar bilgiyi üreterek uluslararası rekabeti sağlama gibi görevler üniversitenin klasik işlevlerine eklenmiştir. (Tural,2004,56)

Küreselleşmenin Sonuçları

Küreselleşme, Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde Recessyon ve Stakflasyon içerisinde krize giren kapitalist düzenin yeniden yapılanmasıdır. Yeniden yapılanma, pazar mekanizmasına mutlak özgürlük sağlamak, özelleştirmeler yoluyla devleti küçültmek, finansman sistemini liberalleştirmek ve regresif vergi reformlarını uygulamaya koymak gibi politikalarla gerçekleştirilmiştir. (Şaylan, 1995,145) Önce spekülasyon sermaye hareketlerinde dolayısıyla ekonomide başlamış gibi görülen küreselleşme, giderek sosyal, kültürel vb. alanlarda da, esaslı dönüşümlere neden olmuştur. (Bozkurt, 2000) Kazgan' ın işaret ettiği gibi ulus devletin ekonomiden elini çekmesiyle onun karar yetkileri; IMF, Dünya Bankası, OECD, GATT, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlara bırakılmıştır. (Kazgan,2000,34) Nitekim bir dönem IMF'nin

başkanlığını bile yapmış olan Stiglitz (2002,33, vd) bile, anılan kurumun kuruluş amaçlarından tamamen ayrılarak, zengin ülkelere likidite sağlayacak bir örgüte dönüştüğünü ifade etmektedir. Stiglitz IMF ve Dünya Bankası'nın piyasa ideolojisini savunan birer misyoner kuruluş olduğunu ve Küresel Sermayenin önünü açmak için her tür ulusal politikayı engellediğini savunur.

Böylece, ulus-devletin politik karar alma yeteneği sınırlandırıldığı için; Küresel Sermaye'nin dolaşımına katkı vermek, uyum programları hazırlamak ve projeler üretmek en akılcı yöntemler olarak gösterilmiştir. Esasen devletin yapılanması kamusal görevler, temel sosyal anlayışlar da değiştiğinden, Üniversiteler bu dönüşümden kaçınılmaz olarak paylarını almışlardır. Üst düzeyde elit yetiştirmek, ulusal ekonominin talep ettiği insan gücünü hazırlamak gibi hedeflere yönelmiş ve kamu maliyesiyle finanse edilen üniversiteler artık sürelerini doldurmuştur. Oysa sosyal-refah devletinde kamu tarafından finanse edilen Üniversite, yoksul kesimin en büyük umudu idi. Üretim ve bölüşüm konularında adaleti sağlamaya çalışan devlet, Üniversiteler aracılığı ile alt sınıfların dikey sosyal hareketlerine imkan sağlıyordu. Oysa artık Clark'ın belirttiği gibi yeni bir üçgen oluşmuştur. Devlet-eğitim-piyasa. Böylece yeni bir söylem olan "Kamu İşletmeciliği" anlayışı ve onun temel kavramları (Rekabet, Performans Göstergeleri, Yaraticılık, Müşteri Memnuniyeti) öne çıkmıştır. (Henkel ve Little 1999, 10,vd)

Kısaca ekonomik hayattaki basınç, üniversitelerin amaç, yöntem, program, eğitim teknolojisi gibi tüm boyutlarına yansımıştır. Bu arada sözü edilmeyen ancak Tural'ın işaret ettiği gibi son derece önemli olan bir konu da bilim felsefesindeki gelişmelerdir. (Tural, 2004, 141) Bilim anlayışlarının doğduğu dönemden itibaren sıralayacak olursak; Mantıksal Pozitivizm, Popper'in Yanlışlamacılık ya da Eleştirel Akılcılığı, Withgenstein'nin anlamın Resim Kuramından Dil Oyunlarına, Kuhn 'un Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Lakatos'un Bilimsel Araştırma Programları Metodolojisi, Althusser'in Teorik Pratiğin Teorisi, Feyerabend'in; Anarşist Bilgi Kuramı başlıca akımlardır. Bütün bunlardan sonra günümüzdeki moda anlayış ise küreselleşmeye tam da denk düşen Postmodernizm'dir.

Üçüncü Kuşak Üniversite, bu gelişmelerin üzerine özerklik, özgürlük, verimlilik gibi kavramlarla inşa edilmektedir.

Sonuç:

Ülkemiz de dâhil olmak üzere Dünyada gelinen ve önerilen Üniversite Modeli'nin başlıca özellikleri şunlardır:

- Evrensel bir Üniversite modeli kalmamıştır. Kurumsal örgütlenmeden, akademisyen rollerine kadar herşey özerlik ve özgürlük ilkelerine göre, yerelden evrensele doğru yeniden tanımlanmaktadır.
- Öğretim elemanları geleneksel araştırma-egitim ve yayım etkinliklerinin dışında; rekabet, uygulama, danışmanlık, piyasa gibi konulara daha çok yaklaşmışlardır.
- Programlar ulusaldan-küresele, teorikten-uygulamaya, disiplinden-disiplinlerarasına doğru değişmiştir.
- Kurum, öğrenci ve öğretim elemanı performans göstergeleri maddileşmiştir. Takım yerine birey, kültür yerine verim geçmiştir.
- Kamu maliyesi finansmanı yerine kendisini finanse etme öne çıkmıştır. Bu nedenle piyasayla işbirliği, ticarileşme, kazanç, verimlilik kavramları önem kazanmıştır.
- Üniversiteler artık sadece bilgi üreten kapalı sistemler değil, ekonomik verimlilik merkezi olan açık sistemlere dönüşmektedir.
- Ulusal değil küresel piyasanın talepleriyle sınırlandırılmış bir üniversite ön görülmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Bozkurt, Veysel, (2000), Enformasyon Toplumu ve Türkiye, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- 2- European University Association, (2010), Internationalisation of European Higher Education, Berlin, Germany
- 3- Henkel, M. Brenda Little, (1988), Changing Relations Between Higher Education and the State, J. Kinsley. Publishers, London.
- 4- Kazgan, Gülten (2000), Küreselleşme ve Ulus Devlet Bilgi Üniversitesi İstanbul.
- 5- Stiglitz, J. (2002), Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı. Çev: Arzu Taşcıoğlu, Deniz Vural, İstanbul)
- 6- Şaylan, Gencay, (1995), Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yayınevi, Ankara
- 7- Timur, Taner, (2000), Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Yayınevi, Ankara
- 8- Tural, Necla Kurul, (2004), Küreselleşme ve Üniversiteler, Kök Yayıncılık, Ankara
- 9- Wissema, J. G. (2009), Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru, Yaylacılık Matbaa, İstanbul